

PÁRBESZÉD? HELYES. DE MILYEN?

A Bírák könyve elbeszéli, hogy egy veszett csata után a menekülő gálaádi embereknek át kellett kelniük a Jordánon. Efraim törzsének tagjai, a győzők, megszállták a gázlókat, és minden átkelővel kimondatták ezt a szót: „sibolet”. A gálaádiak tájszólásában ugyanis ezt másképpen ejtették. Így egy „jelszó” elisméltése lehetővé tette, hogy a menekülő ellenségét különválasszák a semleges törzsek tagjaitól (Bír 12,1-7).

A történelem gyakran ismer olyan helyzeteket, amikor egy eszmeáramlat hívei szükségét érzik, hogy hosszas magyarázkodás nélkül kifejezzék eszményüket: választnak maguknak egy „siboletet”, egy jelszót, amely magában véve ugyan mást is jelenthetne, de az adott körülmények között egy meghatározott csoporthoz való tartozásukat juttatja kifejezésre. Ilyen volt a francia forradalom idején a „szabadság, egyenlőség, testvériség”, az olasz risorgimento garibaldista kiáltása: „Róma vagy a halál”, ellenfeleik részéről pedig: „Éljen a pápakirály!”

Az Egyház történetében is előfordulnak hasonló tények. Az ariánus válság idején az igazhűség záloga a „homouúziosz” kifejezés volt, vagyis hogy Krisztus nem csupán az Atyához különlegesen hasonló teremtmény, hanem „egylényegű” vele, ugyanannak az isteni természetnek birtokosa. A reformáció idején a „sola fides” és „sola Scriptura” jelszó különböztette meg azokat, akik tagadták a jócselekedetek üdvözítő érdemét és a hagyomány normatív értékét.

A katolikus egyház zsinati megújulásának „siboletje” „a világgal folytatott párbeszéd”, a dialógus. Sokat mondó, hogy a szó vagy egy tucatszor fordul elő a különféle zsinati dokumentumokban, jellemezve az Egyház, a püspökök, a papok, a laikusok magatartását a vlággal, a nemhívőkkel, valamilyen profán kultúra letéteményeseivel szemben (lásd pl. „Gravissimum educationis” 8, „Apostolicam actuositatem” 14, „Ad gentes” 11, „Presbyterorum ordinis” 12, „Gaudium et spes” 3, 43, 44, 92). A Zsinatnak gondja volt rá, hogy magyarázza, mit ért ezen a jelszón. Párbeszédet folytatni annyit jelent, mint „figyelmesen meghallgatni, megérteni és értelmezni korunk különféle kifejezőmódjait, megfelelő ítéletet mondva róluk Isten igéjének fényénél, azért, hogy a kinyilatkoztatott igazságot mélyebben felfogjuk, jobban megértsük, és alkalmasabb formában mutathassuk be” (GS 44). De a zsinat utáni korszakban – e pontos meghatározás ellenére – „sibolet”-ünket sokszor nagyon is kevésbé zsinati hangsúllyal mondják ki. Állandóan résen kell lennünk, hogy egyfelől kövessük a zsinat irányelveit, másfelől viszont ne hagyjuk, hogy a Lélek követelményeinek meg nem felelő jelentések szövdjenek bele.

Kétfajta kényelmes párbeszéd

Van a párbeszédnek két látszólagos formája, amiben csak a név maradt meg, a lényeg hiányzik: a „rátukmáló” és az „értelmező” dialógus.

Az elsőnek egyedül célja, hogy elfogadtasson másoktól már kidolgozott tanokat vagy irányítást. A kapcsolatot egy nyíl jelképezheti, amely egyik a pontról (a kilövő felől) egy másik felé tart (ahhoz, akit eltalál). A „dialógust”, csak az különbözteti meg a monológtól, hogy a közlő állandóan tájékozódik, hogyan érthető meg pontosan és fogadtathatja el a másikkal saját mondani-valóját.

Egyáltalán nem tagadjuk, hogy az Egyház gyakran fölvette ezt az „anya és tanítómester” magatartást. Éspedig joggal, mert isteni Alapítójától az igazságnak olyan örökségét kapta a lét és a cselekvés dolgaiban, amire a világnak szüksége van. Amikor elkezdte nevelni a középkor barbár népeit, és a hittel együtt tovább adta nekik az antik műveltség kincseit is, ezt a kapcsolatfajtát mind a két fél önként elfogadta. Igehirdetők és az igét befogadók egyaránt tudták, hogy az Egyház világosságot gyűjtött szavával a sötétben ülőknek.

A rátukmáló párbeszéd teológikusabb fajtája valósult meg az újkor elején. A civilizált világ ekkor elutasította a tanítványi magatartást az Egyházzal szemben, azt tartva, hogy ez az Egyház már idejét múlta. Az Egyház viszont nem tanúsított nagy érdeklődést az először humanisztikus, majd illuminista, végül pedig tudományos-technikai civilizáció iránt: mindezt tudatlanságnak, tévelygésnek, erkölcsi romlásnak tekintette, és belemerevedett a tekintélyi prédikálás magatartásába. IX. Pius Szillabusa jelezte ennek a „dialógusnak” a csúcspontját. Az ilyen párbeszéd mintája a tanító–tanítvány, sőt bíró és vádlott közti viszony. Sok egyházi ember ezt a magatartást tartotta az egyedül lehetségesnek, s tomista filozófiájuk és teológiájuk magaslatáról elnézően mosolyogtak a modernizmus, később az ateista eszmeáramlatok nyüzsgésén.

Anélkül, hogy ítéletet mondanánk e magatartás jogosságáról, nyíltan el kell ismernünk, hogy a rátukmáló dialógus az Egyház és a világ között lehetlenné vált. Egyfelől a világ meg van győződve állandó haladásáról, és képtelen kétségbe vonni civilizációja alapvető elveinek jogos voltát, ezek között pedig ott szerepel az Egyház tekintélye alóli emancipáció. Másfelől maguk a hívők hozzászórtak az utolsó húsz évben divatozó állandó önkritikához, és így nincs bátorságuk engedelmisséget követelő, vitathatatlan üzenet közvetítésére.

Ezért egyre inkább terjed egy másfajta „párbeszéd”: az „értelmező”.

Saint-Exupéry ír le a Kis herceg-ben egy mesebeli királyt, aki hitte, hogy az egész mindenség engedelmeskedik neki, mert mindig annak a megtörténtét rendelte el, ami úgys magától megtörtént. Ugyanígy vannak keresztények is, akik nem merik remélni, hogy az egyházi ígehirdetés megváltoztatja a világot, hanem úgy lábalnak ki kínos lelki frusztrációjukból, hogy minden eseményt az Evangéliummal egyezőnek értelmeznek. Az anyagi mindenség nem más, mint a kozmikus Krisztus; a hitetlenek és ateisták öntudatlan keresztények, sőt jobban teljesítik az Evangélium követelményeit, mint az Egyház látható egységén belül élők; a Biblia megsejtéseit – archaikus hüvelyüktől megtisztítva – feltaláljuk a modern eszmerendszerekben. Aki hozzászórt, hogy így élje át Egyház és világ találkozását, az elégedetten éneklí: „Christus vincit, Christus

regnat, Christus imperat"! Nem azért, mintha rá akarná kényszeríteni a „felnőtt világra” Krisztus országát, hanem mert magát a világot értelmezi Krisztus jelének. Csak az a bökkenő, hogy ez a tetszetős magyarázat kevésbé fel meg az igazságnak. A világra rányomta bélyegét a bűn, megváltása csak reménybeli, és Krisztus úgy akarja megmenteni, hogy átalakítja jelenlegi helyzetét. Az apostolnak éppen az a küldetése, hogy megtérést hozzon létre, bátor szabadsággal hirdetve Krisztus szavát, amely megköveteli a szakítást a régivel, s fejtetőre állítja a világot elismert értékrendet.

Ennek az úgynevezett „dialógusnak” sem egyik, sem másik formája nem felel meg annak a magatartásnak, amelyet a II. vatikáni zsinat a jelen óra követelményének tekint az Egyház és a világ találkozásakor.

Milyen párbeszédet kell létrehozni?

Az Egyház és a világ közti jövődő párbeszédnek két követelménnyel kell számot vetnie. Az első: az Egyháznak olyan üzenetet kell elfogadtatnia, amely „egszersmindenkorra szóló öröksége” a hívőknek (Júd 3); ebben az értelemben minden embercsoportnak „Krisztus tanítványaiává kell válnia” az Egyház apostoli szolgálata által (Mt 28,19-20). A másik követelmény az, hogy a világnak magasan fejlett műveltsége van, bizonyos értelemben meghaladja azt, amit a hívők egyes közösségei kapnak, és a világképet megerősíti a technika fejlődése. Ennek a civilizációnak és ennek a világképnek van bizonyos jogos autonómiaja; a világ nem tud lemondani és nem is kell lemondania róla, alávetve magát az Egyház politikai, társadalmi, kulturális vezetésének.

Ennek az újfajta párbeszédnek a titkát úgy találjuk meg, ha elemezzük, milyen cél felé kell vezetnie az Egyháznak a világot.

Ez a cél, az élő hit, nem minden egyes ember és minden embercsoport uniformizált „amen”-je; nem valami előregyártott gondolat és érzelem pusztá elfogadása; hanem személyes állásfoglalás. Igaz, egybe kell hangzania tárgyi szabályokkal, de különböző személyek életmegnyilvánulása, és így magában kell hordoznia mindegyikük sajátos jellegét.

Megfigyelhetjük ezt már Isten szava értelmi és érzelmi befogadásának végbemenetelénél is. Az élő hit aktusa, a Tamás-féle „én Uram, én Istenem!” (Jn 20,28) többnyire nem közvetlenül, egy pillanat műveként tör elő. Előkészület kell hozzá, amelyet pl. a tridenti zsinat hangoztat és ír le (DS 1525–1527). Az ember kezdetben „rugdalozik a kegyelem ösztökéje ellen” (Csel 26,14), és lassacskán igazodik hozzá az Igéhez. A megtérés első szakaszaiban még nem talál rá az elfogadás tökéletes módjára. A kegyelem sugallatótól vezetve a fájaldalmával viaskodó Jób kezdetben nem mondott teljesen kiegyensúlyozott mondatokat, de az Úr megértette és értékelte fokozatos érlelődését. A megtérés önmagunk fölött mondott ítélet, Abban a mértékben növekszik, amennyire kifejlesztünk magunkban bizonyos jó elemeket (ezeket a megtérés első kegyelme már létrehozta), és megtagadunk más, idáig dédelgetett mozzanatokot, amelyekről a megtérés második szakaszában kiderült, hogy nem egyeztethetők

össze Isten szavának követelményeivel. Nyilvánvaló, hogy ez a fokozatos érés minden egyes emberben különböző utat jár be.

Az élő hitre vezető utak különbözősége nem múlik el nyom nélkül a megtérés után. A keresztény teljes élete további lassú növekedés az eszkatológikus érettség felé. E növekedés során mindenki a maga módján ölti fel Krisztust, előző útvonalának megfelelően vesz részt Krisztus teljességében, a Titokzatos Testben betöltött hivatásának megfelelően. Ezért az az ember, aki többet tud, másképpen hisz; nem azt mondjuk, hogy többet hisz vagy jobban hisz, hanem hite ráveti fényét tudására, és így megfordítva is gazdagodik a megvilágított tudás visszaverődésével. Még jobban érvényes ez a hit érzelmi-akarati oldalára. Az imént meghalt fiát sirató anya, a vizsgázni menő fiatal, a gyóntatószékből kijövő gyónó ugyanazt a „Hiszek egy Istenben”-t mondja, de az egy hitet három mélységesen különböző módon éli át, aszerint, hogy a belenyugvás, a remény vagy a megtérés igénye nagyobb-e bennük.

Az Egyház „dialogizáló” szerepe Isten szavának e sokirányú, mégis egybe-hajló befogadási folyamatában az, hogy kovászt oltson a szervezetbe, serkentse azt a folyamatot, amelynek fejlődése maguknak az igehirdetőknek gondolatait és érzelmi erejét is meghaladja. Az a feladata, hogy kikerülje az elhajlásokat, megerősítse, hitelesítse és megvédelmezze a valódi eredményeket.

A Zsinat utáni egyház „sibolet”-ját, az Egyház és a világ közötti párbeszéd szavát tehát kettős hangsúllyal kell kiejteni. Hangsúlyozzuk az Isten Szavába vetett bizalmat: ez a Szó képes létrehozni és ösztönözni egy olyan folyamatot, amely magának a világnak is fejlődést és növekedést hoz. És hangsúlyozzuk a világ iránti tiszteletet, amely ugyan ferde irányba fejlődött, de Isten Szavának erejében képes új életre kelni, fölserkenni, életének legbenső igényei szerint.

András Imre (Bécs)

A MODERN EGYHÁZKÜZSÉG ÉLŐ KÖZÖSSÉGEK TÁRSULÁSA

A plébániai közösség a legkisebb jogilag önálló lelkipásztori egység a püspökségen belül. Áttekinthető életterében lesz látható és megtapasztalható a helyi egyház, mint Isten népének egysége.

A „plébániai közösség”-nek ebben a meghatározásában a németországi egyházmegyéknek a II. vatikáni zsinat utáni közös lelkipásztori szinódusa tudatosan összefogja azt a két fogalmat, amelyet a Zsinat előtt két különböző szóval jelöltünk: a plébániát, amely az egyház legkisebb közigazgatási és lelkipásztori egysége, az egyházmegyének egy pontosan körülhatárolt részterülete, templommal, hívekkel és önálló lelkipásztorral; és az egyházközséget, egy plébánia híveinek szervezett összességét, akik az egyházmegye püspökének joghatósága